

СМРТ И АДРЕСА

Бисерки Рајчић

I

Целог свог живота, безуспешно а ипак и даље врло упорно, покушавао си да избегнеш контексте у којима бисмо се вечито изговарали пред другима зарад твог нерасположења – чега лук унатраг сеже, *узме ли се све у обзир*, бар до шесте године нашег живота – изговарати се, позивајући се на хроничан умор, на главобољу; на несаницу, хроничну, такође; или нешто четврто, пето. Изговарати се; а уистину, и полухотимице, изигравати се јер у свему томе, *дакако*, има нечег патетично клоновског, сраслог с тобом до неразлучивости. Тек тако, вечито се правдати, и то по начину једнако се правдати пред људима које добро познајеш и пред људима који су нам сасвим страни. Или пак ћутати, окамењеног лица пролазити мимо других, заобилазити, мимоилазити, спласне ли та поама за слегањем рамена. – Но у једном ће тренутку и томе, *бар у великој мери*, доћи крај: одселићеш се из стана који си читав низ година делио с тројицом пријатеља како бисмо се уселили у нови стан, купљен на кредит. Наравно, уз немалу помоћ твојих родитеља, окупљених том племенитом намером у унисоност ни са чим од раније нам познатим, самерљивим. (И свакако да си морао знати да великодушност њиховог чина таји једну дубљу искреност. Јер с годинама су обоје, с различитим закашњењима и независно један од другог, будући да би се само око најнеопходнијег били чули, почињали схватати да смо ми, то несретно јединче из првог брака, у целој тој њиховој комплексној, једино разводом размрсивој ситуацији, сигурно ипак највише пропатили; и то на тих начин, осећајући се, неизоставно, сувишним на путу између две адресе истог града на којима су, убрзо после развода, једна за другом, у размаку од свега три-четири године, почеле срећно живети новонастале породице. Некретнином, коју уз ма какав кредит мимо њихове помоћи не бих могао да купим, жудели су обоје, као по прећутном споразуму, искупити се за све, имајући на уму синовљево будућу породицу, чије је среће гарант – како су држали – решено стамбено питање.)

Кредит си пак тек сада могао подићи јер смо се напокон, срећним стицајем околности, успели запослити за стално, *и њо добро*. Међутим, будући годинама окружен пријатељима – окружење, у неку руку, налик породичном – те је пулс заједничког живота био допирао до тебе и прожимао те чак и када би био у својој соби, несвестан тога – ипак смо осетили по усељењу извесну огољеност нашег новог живота. Јер одишта, ретко бих био раније сасвим сâм у том заједничком стану – тек понеки викенд када би цимери, мада ретко кад истовремено, одлазили родитељима или родбини, у про-

винцију. Стога, *йочињао си йосйейено* самог себе да сумњичиш поводом правог разлога пресељења, помишљајући да си се одселио, пре свега, да бисмо могли бити сами, *найокон сами*; како бисмо могли на новој адреси урањати у сопствену самоћу; негде засебно настањени, растакати се, не штедећи се; тонути у летаргију чије право дно – *ни уз најбољу вољу* – ниси успевао досећи у непосредном присуству својих пријатеља; препуштати се својој природи – *њеним свеобујмљујућим ненаданим валовима*. Можда је то била, још на самом почетку, задња мисао твоје жеље за одласком из претходног дома – то нас је зачело копкати првих неколико дана након пресељења.

„Не“, решавао је, „овде нећу више тако безглаво и детињасто покушавати да јој се отргнем.“ Меланхолији. Пустит ćemo је да траје, да истраје – да нас исхлапи. Да, *йарадоксално*, излучи све из тебе својим лучењем. „Јер оно што нужно долази не може се сазнати утехом, шта год то било. То што долази. Јер утехом се, каква год била: ништа не објављује.“ А опет, *шим и йақвим* медитацијама, ниси успевао да отклониш, или бар одгодиш, еуфемистички речено: *нелагоду кад меланхолија, сад йақ господовно*, узме под своје; кад почне да траје, да се протеже мимо времена кроз расплинута ткиво дана. И као последица једног врло старог и *рейко искреној* презира, презира према идеји да човек треба увек да се челичи, самим тим и сад, није нам се, наравно, јављала некаква патетична бодрост и чилост. Пре неки тих а стално присутан и туробан умор. Горког је био укуса, потмуо, непоразно тињав.

Преиспитивао би се повремено и у погледу односа са пријатељима, нарочито с Бранком, кога познајемо још од средње школе. С ким сам имао некакве међусобице. А о куповини стана говорило се годинама, да се онда, све донедавно, дуго, дуго не би изрекла ниједна реч у вези с тим. Требало је родитељи да нам купе стан још кад си био уписао студије, такав је био првобитни план, али онда су искрселе неке важније ствари и новац од уштеђевине, час очеве, час мајчине, морао је одлазити негде другде.

Сад, напокон, имамо стан.

И стан се води на твоје име.

А опет не налазимо у томе неку радост.

Нити те то испуњава осећајем сигурности. Уз то, на моменте ми се чини да тај простор, који је сада непорециво наш животни простор, никад неће заиста постати твој нови дом. Осећати интензивно празнину тог напола реновираног а готово ненамештеног стана! – чинило нам се у појединим тренуцима као да нови простор окрутно пружа отпор твојој намери да га припитомиш.

Да ја уисйину населиш. Као да све што радимо у њему, сваку твоју животну кретњу, колико год била ситна, незнатна, проткива некаква једва чујно циликава синусоида хладноће, чистог мрза, која би, *засиурно*, чинила да и сами пенати зацвокоћу.

Па ипак, изненадио си се једног дана отворивши, *ейо*, кухињску фиоку. Трећу одозго; затекавши између разних других ствари, салвета, кесице кус-куса, пакета басмата и слично – три кутије шпагета, шпагетина, чак две отворене, начете: и схватио да је наш нови стан ипак *изнебуха* постао некакав дом.

„То је она фиока коју свака кућа има.“

Зачудио си се томе, с обзиром на то да не живимо ту ни месец дана – али живот оставља, очито, брзо своје трагове.

Мада, у последњих десетак дана купио сам све те ситнице. Само су твој заборав и непланска куповина, којој смо склони, само су то разлози тог набирања, сабирања, тако типичног за домаћинство. Јер није ли ствар домаћинства сва у таложењу, налагању.

Чак парложењу.

А опет, брзо нас је нешто изместило из тог осећаја. *Још истиој дана.* У купатилу си након туширања приметио једну кап воде са спољашње стране новог гломазног умиваоника, где се – а упркос моћној кривини нагиба спољашње стране лавабоа, а упркос немалој својој тежини – држи, одолева капању, иако препуна; зрела за пад. *Појам смрћи...* Почео нам се прикрадати последњих година; откако си изгубио једног пријатеља с факултета. – Но, када смо неког од наредних дана сишли у двориште зграде, осетили смо, *најрасно*, нешто необично, несвакидашње у ваздуху. Опет неку присност. Све то га сети на неко давно време пре ратова, санкција, хиперинфлације, беде, на неко време пре ратова и пре развода, на неку *нејосредносћ* бивања у *свећу*. Осећај сигурности, који по нечему – колико неодређеном толико карактеристичном – личи на детињство.

На трен као да опет: све ствари су нам близу. Блиске, одају ти се нежно, готово добронмерно. Свака ствар питома, довољно наша. У довољној мери намењена теби, као и неком другом, али не апстрактно било чија. Ништа ти не ускраћује себе. *Сам асфалт нам огједном љрисан.* И близу. *У љоилегу.*

Једино док би силазио низ степенице.

Пред призором црних електричних бројила.

Пред тим призором бројила на зиду високог приземља твоје нове зграде: осетили бисмо увек нешто узнемирујуће. На свим спратовима било је по три бројила електричне енергије; свуда сива, само ту, у приземљу, *једно сиво а два црна.*

На њима би се увек – и то чешће током силажења но док бисмо се пењали – задржавало нешто посебно у твојој пажњи; неки део наше пажње; не занемарљив део. Увек би те подбо тај опажај, али безболно, чисто периферно, само колико додир оштрице.

Седимо сад огрнути капутом на тераси у ранонovemбарски опалан сутон; пушиш своју андрићевку; гледаш птице, исто као што смо и на прошлој адреси у исто време чинили, *с љом разликом* да је ту несразмерно више птица, и оне управо у тај час дана долазе с крошњи оближњег парка на крошње пред твојим балконом, пре свега бучне вране и чворци; читава јата.

И љосве је грујачију осећај.

Овде могу и пошто уђем унутра утањати у све то, а тамо си морао, на путу до своје собе да прођеш кроз простор исцртан путањама других; *љросћор љремрежен*; да наше од дејства тог никотинизираниог сутона скамењено лице, ипак малко и несвесно умекшаш; заоблиш – да би доспео до своје собе. Но, нико нас не би узнемиравао на балкону: држали су се сви тога, а и цимери су се разликовали у пушачким навикама. Бранко, ујутру, прво што би учинио, припалио би цигарету. Милан не: како промиче дан њему се, једном нам је рекао, „све више отвара“, а ујутру, каже, не може. Бранко увече скоро да не би пушио, а Милан тад пали једну за другом. Соња, Вањина сестра, која је, што

се нас тиче, можда и одвећ често била наш гост, повукавши два дима, гасила би тек упаљену цигарету. Или би је, само припаливши је, спустила у пепељару да би је након неколико минута једноставно угасила, схвативши да јој се одједном, уистину, не пуши. Бранку се понекад дешавало да заборави на цигарету што се дими у пиксли на маленом сталку крај клавијских дирки највишег тона. Цигарета би, најчешће док би читао непознат нотни текст, догоревала, и на концу би се – а такве ствари нису промицале твојој оку – превртала наглавце, и, у неколико окрета, падала на тепих; растрошивши своју лулицу пепела. Док ми, само нашу *сушонку*, коју ни сâм не бих, у свакој прилици, нужно, пушио до краја. Седимо сад и, увлачећи последњи дим, помишљамо „ипак споро пада мрак“, реченицу двосмислену, за тебе пак бременишту неком врстом меланхоличног оптимизма, да бих већ следећег трена, ушавши и упаливши светло, осетио то: *џразан џросџор: џуко расџросџирање*. И наравно, уживање у препуштању самоћи и празнина усамљености (осећај некакве остављености) – та два су осећања покушавала повремено погледати једно другом у очи. И, наравно, тад, не би се била препознала.

Ушао си унутра опуштених мишића лица. Прозирна несвестица нам је пријала; и неког другог дана чинила би сигурно боје ипак другачијим, смисленијим; данас не.

Па ипак, упркос свим тим осећајима, тих дана смо схватили да живимо управо онај вид живота за којим смо тако моћно жудели у претходном периоду. *Modus vivendi* који смо тада пројектовали, ту слику одашиљали, испуњену својом најбољом енергијом, у будућност да те сачека и сретно пресретне у згодном тренутку, када се стекну услови, када се оивиче и, згодно и загонетно, преплету околности. Отуд те је и чудило, *до неке врсте џренераженосџи*, што бисмо у самима себи, сада, када се већина тога већ била остварила, могли да приметимо само равнодушност. Равнодушност у коју би онда дуго зурio резигнирано, без могућности да било шта промениш, а да не бисмо били ни сасвим затечени том твојом немоћи.

* * *

Јер оно шџо је код нас изосџајало моџло би се назваџи емоџивним еидеџизмом. Природним, спонтаним, те и неприметним душевним еидетизмом већине људи, који се пак састоји у томе да се може – налик сликару који и даље у простору атељеа види модел у одсуству модела, будући да га је пре тога прилежно посматрао, те га сад може сликати до у детаљ – да се може, дакако, увек у духу прићи важним тренуцима личног живота. Тренуцима који су се често могли, још током самог доживљавања, перципирати као важни; не само пријатни и лепо (или пак тешки) а снажни, јер их је карактерисала извесна дубина и перспективност, а то се ипак врло брзо запази и освести.

Цела сџвар је у способности да се та искуства могу задржати у памћењу, увек у конкретности одређеног интензитета, чиме би било ономогућено оно што се нама догађа – једна врста обезначавања. Код нас је време брисало све трагове важења, упркос твојој жељи да памтиш те тренутке, очуваш их. Да ти нешто увек, без обзира на непредвидиве околности и неизбежне промене у животу – значи, као одређујуће.

И ти си схватао да ту изостаје управо оно у чему једно истински религиозно биће, што нисмо били ни у назнакама, не би могло оскудевати – поређење које ти је било

на дохват руке стога што су се Вања и његова сестра издавали за религиозне и остављали пуно простора нашој (немалој и нескромној) способности за спекулацију да гешталтистички досликава све оно што је њима у њиховом тобоже религијом прожетим животима суштински недостајало. Јер они, чак и тако јадно пропарани сопственим недоследностима и недостатностима колико су били, имали су способност да осете у датом тренутку – ма колико прошло од остварења њихових жеља (односно, моли-тава) – захвалност. За њих је у мислима сећање на жељу и њено остварење имало карактеристику некаквог емотивног веризма, који би и у тој накнадној представи могао репродуковати душевно стање од пре ма колико година, без приметног шума, без оштећења на снимку. Вероватно стога, мислили смо, јер су се ослањали на бојљу вољу. То – *бар не на њај начин* – није могао бити случај с тобом.

* * *

А можда је то пак значило и не осећати јасно, и у довољној мери, пуноћу самог тренутка.

Пуноћу од које се тренутак распрсне и подари ти своју идиосинкратичку сласт, излучи, створен само за тебе, свој унутрашњи свечарски сок. Ићи, ипак, у незнању, заслепљен, мимо тренутка, привидно славodobитно, обмањујући се да идеш кроз тренутак, а опет, осећајући се, ипак, ускраћеним за ту сласт, коју свакако мислиш да заслужијеш. Не умети доживљавати ствари у добром фокусу; ипак. Измаћи се у окриље прве сенке пред наступајућом емоционалном самосвешћу. Не умети искрено живети своју срећу; умети желети, да, и то на онај изврстан, ретко истанчан начин, тако да се жеља заиста остварује, али одмах потом склизнути, немилице, у неискреност према самом себи, чак делом хињену неискреност према самом себи, и држати се ње, тврдоглаво остајати у њој. Држати се постранце, склоњено, увек, и нехотице, на сигурном, негде доле унутра, у половичном, ипак кобно половичном доживљавању свега. Дочекивати све што долази увек у отклону, с резервом, у несвесном гарду, непрепознатљивом ипак за нијансу више за нас него за друге. Све примати пљоштимице, тим косим положајем осигуран. А када би се толико жуђени циљ остварио, вероватно готово истог трена, иако неопацице: губити однос према томе као оствареном циљу.

Мојуће је да је код нас слабио сиџнал још на љућу.

Те би оно што би најзад стигло до тебе, пре личило на нешто ишчилело, спарушено, бивше и изношено, него на нешто што би могло у човеку оставити довољно живав утисак да би покренуло душевну чуварност самом својом свежином. А ради се о томе, како смо мислили, да је макар минимална заинтересованост за сопствена ментална стања, *иџак нешџо шџо би се морало смаџраџи љожелњим*; нарочито након деведесетих а током транзиције, прецизираћемо; ради се о жељи да се макар мало пажње поклони чињеници да ипак нешто осећамо, мислимо, уопште, опажамо.

Упркос томе што смо схватили то, увиђао си да ниси – чак ни у егзистенцијално најважнијим тренуцима био на првој линији фронта; а и то тек упоређујући се са другима, и посредно закључујући, што је умеће доста позно, увек, те и недостатно чило.

Међутим, већ смо слутили, *у сасвим довољној јасноћи*, да се све то не тиче само прошлости и њеног присуства у садашњости. У ствари: све се то тиче будућности!

Онемогућавања твоје будућности (и то не као да се она не би одвијала, *ѿо свакако*, него да се не би могла истински дешавати, *иѿо је кључна ствар* – дешавати се у пуној мери, која је у бити једина мера када је сâм живот, будимо искрени, у питању). Обесмишљавала ју је мисао која је произилазила из ових увида, а која би, последично а неприметно, годинама истиха морала нагризати саму способност жељења, оно чиме уопште желимо нешто.

* * *

И то би долазило као некакав шапат, који би се јављао када бих помислио на нешто важно; шапат – што изговара речи *ѿо нишѿа не значи*, споро, споро, правећи између огромне, значајне размаке, *ѿо... није... нишѿа...* – шапат који би нечујно сипио око себе прашину која чини да трне све што би само собом да вреди, да пулсира, да даје, враћајући и стварајући, истовремено, и увек изнова. Постепено утрнуће, и, онда, престанак важења тог нечег битног, а да се није приметио тај прелаз, то гашење; а да се не би могао тај превој из онога што има значај у оно што нема никакав значај назрети јасно, макар у накнадној реконструкцији, ма како се дубоко она желела – не.

То је ѿоњење у самоскривену оѿујелосѿи. Бесповратно брисање које брише и сећање на себе, онемогућавајући га неком недокучивом тајном. Та пакосна нагареност утробе, која не одаје себе ни случајним праменом дима, ни несмотреношћу путева воња.

И то затајено одузимање смисла поседује, заправо, већи степен *маичној* него тренутак када нека ствар, која до пре једног секунда за нас није поседовала то својство, одједном заблесне и почне да гори пламеном пуног важења, смисла за наш живот, нечим без чега више, *ма ѿо и цинично неѿрали*, заташкавали, не можемо.

II

Једне од наредних вечери отишли смо у посету твојој временској пријатељици и непланирано се задржали код ње до касно. Врло си се радовао том сусрету са твојом драгом Софијом, уговореном у последњем тренутку; тим пре што смо имали утисак да, иако је за тобом био тек нерадним петком продужен викенд, данима ниси излазио из куће, те смо били већ, признаћеш, малко уморни сами од себе. Значио нам је пуно духовни додир с том необичном, искричаво виталном шездесетпетогодишњакињом – а да она можда никада није до краја успела наслутити у којој си се мери и на који начин био везао за њу. И у периодима понеке кризе, каткад би била довољна тек једна мисао о њој да подстакне лагани или, понекад чак, изненадно брз опоравак и повратак на добар ниво сопственог функционисања. И раније када би одлазио у посету Софији, седели бисте по четири, пет сати и више и разговарали о много чему занимљивом и вредном дознавања, остајали до касно уроњени у музику, књижевност и филозофију, али и у бескрајне анегдоте о људима из света музике.

Међутим, како је вече одмицало а време у разговору хитро, муњевито протицало, одједном – а било је већ прошло дванаест и двадесет, двадесет и пет – почели смо стицати утисак да све дубље западаш у двосед Софијине дневне собе и да ти је, при

том, из некој нејоизнајтој разлоја, све теже да се одлучиш да кренеш иако си већ тада знао да си се задржао знатно дуже но икад пре. Пили смо одлично и необично јако црно вино, и била је то ноћ пуног месеца, ноћ какву готово увек тешко подносимо, и ти си био већ прилично припит. И као под неким поклопцем.

И неким делићем свести почињао си, не знајући зашто, да снатриш о томе како бисмо најрадије само спустили главу на кауч на којем седиш, изувши се, свакако, пре тога... Наједном, јасно осећаш да мораш кренути (било је већ готово пола два): јер наша домаћица је жена у годинама и поред њене дивне неконвенционалности и данас ништа мање ретке гостопримљивости, она има своје навике (устаје сваког дана у шест и ради осам до десет сати дневно) и можда је већ уморна, те ти ипак, напокон, устајеш и крећеш.

Примичеш се споро излазним вратима зато што се разговор са Софијом увек у тој фази и даље издуљује и верижи новоискрслим дигресијама, помаљаш се некако кроз уски ходнички скоро од пода до плафона препуних зидова слика и успомена с путовања, поклона њених колега и пријатеља, а онда нам Софија пред полазак поклања код нас недавно објављену књигу гравира Холбајна млађег и стихова Жила Корозеа *Плес смрти*, будући да си јој нашироко говорио о утиску који је оставило на нас Холбајново сликарство током обиласка Гемелде галерије у Берлину.

Међутим, чим си изашао из стана, *штој исшој шрена*, нашавши се с друге стране улазних врата, у ходнику зграде сâм, осетили смо се изненада несигурним, као да је Софијин стан био некакво место сигурности, а ти си сада био изван њега, и прилично те је зачудио тај утисак чим смо га били назрели, с обзиром на то да иначе ниси интимно осећао ту бинарну опозицију – вањски простор напосто нисмо доживљавали као место несигурности или је бар много времена минуло откад је то био случај. И све то навело нас је да се почнемо полако присећати тог полутајног слоја твојих мисли током те вечери, нарочито пошто је прошло дванаест сати па надаље, тог доста чудног твог порива који се био тад почео тихо јављати, ту и тамо провиривати, не откривајући себе у пуном светлу, јер бисмо га, у супротном, сами врло брзо и беспштедно исмејали; и та се идеја тако добро скривала, на тако се фине начине заметала у спетове свега другог што си осећао и мислио током разговора, да се могла без проблема трпети њена необичност: идеја да ће нас Софија, с обзиром на то да је касно, можда, ето, позвати да преспавамо код ње. Та је мисао иначе могла паразитирати једино на томе што је поједине, понекад чак врло познате извођаче из иностранства који би учествовали на музичком фестивалу чији је коуредник програма и организатор била, Софија волела да угости, и они би тад, допутовавши на свој концерт, преспавали ноћ или две код ње, наместо да се башкаре у одајама неког хотела, а да нам је такав сплет догађаја, који се пословично понављао, увек остајао помало нејасним.

Ипак, присетили смо се да ти је та мисао још док си био код Софије прошла кроз главу, и онда се враћала узастопце, како је време пролазило све чешће, нарочито након што је Софија поменула сина једног чувеног сликара – њеног старог пријатеља из Тузле – који ју је био недавно посетио током пропутовања кроз Србију, и који је, пошто се био баш задржао, а упркос чак упорном узмицању, на концу, ипак, прихватио њен позив да законачи ту.

Нејасном осећају несигурности, који нас је обузимао у ходнику, доприносило је и то што лифт није радио – мада, још када си око осам долазио није баш све било у реду с дизалом: притискањем тастера у приземљу ништа нисмо успевали учинити иако се чуло потмуло кретање сајли, звук који те је на један поноран и померен начин привлачио још од најранијег детињства. *Кренуо је био њешке уз сџејенице*. Међутим, ни на првом спрату није било лифта, те смо га тек били узели на другом спрату, и без проблема се, потом, њиме успели све до деветог, а сада: лифт је без проблема дошао до горе, али ушавши у њега, узалуд смо притискали дугмад, *џриземље, џриземље*, узалуд си отварао и затварао још једном врата, једнокрилна спратна челична, двокрилна кабинска дрвена, проверавао изнова да ли су добро затворена, притискао опет *џриземље, џриземље, џриземље*, прислањајући при том длан отворене шаке на спојну линију крилних врата и ослањајући се о њега добрим делом своје тежине, сав искошен – али ништа. Лифт је стајао у месту.

Изашао си на степениште. Једино светло долазило је одозго, будући да је изнад Софијиног био још један станчић, вероватно настао адаптацијом помоћних просторија у поткровљу, до којег су водиле узане степеничице пренатрпане по ивицама разноврсним собним биљем, као што је често на таквим местима случај.

Кренуо је га силази у мрак. Ишао си спрат за спратом, помицали смо се споро кроз све гушћи мрак, и тек спустивши се два или три спрата, будући на самом прагу таме, почињао си да схваташ да нешто мораш предузети и чудили смо се зашто ти то раније није пало на памет: да треба једноставно упалити ходничко светло. Наравно да се није требало ослањати на светло над вратима импровизованог стана – међутим, већ увелико је било на дејству једно од оних твојих уштапских сужења.

Но, сада смо већ били у дубокој тами и опипавање зидова у потрази за пластичним прекидачем није помагало; а наравно да нисмо хтели ризиковати да позвонимо неком од станара зграде у два изјутра, јер за нас, такви какви смо, то би ипак био одвећ велики улог. – Припит сам, а ходник је огроман, степенице необично дугачке и широке, не сналазиш се најбоље, пониремо у таму, *уз џо и забројао си се*. Не знаш на којем смо спрату, изгубио си оријентацију, и јавља нам се осећај да би овако могао неким чудом промашити не само приземље већ и подрум зграде, те заћи у таму неког вишеспратног подрума налик подземним паркинг кућама, па да то силажење, *еџо*, можда никада не престане. Припитост је чинила своје. Но, присећаш се, одједном сасвим виспрено, да би могао осветлити зид помоћу дисплеја телефона, и тако, најзад, *служећи се џим џо-мајалом*, проналазимо прекидач и палимо светло. Могао си се тога и раније сетити, међутим, нешто нас је очигледно одвлачило од тога да се што пре и с лакоћом рато-сиљамо окриља таме.

Па ипак, ти си силазио готово пет минута иако је светло сад било упаљено у ходнику целе зграде. *Имао је осећај као да џооме нема краја*.

Чинило нам се увек изнова да би спрат на који силазиш морао бити макар други, барем трећи спрат, али увек би искрсавао још по један спрат, и то је искрсавање неочекиваних спратова не само иритирало, што је већ само по себи, *чему криџи*, било довољно непријатно, већ је стварало и непријатност у виду додатног осећаја неизвесности, тако да се све то укупно дало тешко подносити. Били смо на неки чудан начин

заробљени у свом кадру, ускости кадра који се скучено и скрушено, плашљиво и готово треперећи пружао пред тобом, у нечему налик старачком тремору; били смо некако зачарани његовим отамнелим ивицама и у нашем тренутном модусу свесности, није било макар минималне ширине која би нам омогућила да се тргнемо и одлучно пожелимо да утврдимо, недвосмислено, колико је то тачно спратова под нама.

Ипак, напослетку доспевамо до приземља и, нешто ужурбаног хода, излазимо из солитера. Станица за аутобус је у улици на коју си избио, двестотинак метара ниже. Масивна врата за нама трескају – увек заборавиш да питоми механизам опруге на вратима те зграде не ради. Минут-два касније седамо на клупицу под станичном стрехом. *Никој њу није било сем њеја*. Чекаш дуго. Ноћни аутобус иде свега једном на сат. Прска некаква чудна, разложена, танана кишица. Пролазе само ретки таксисти, пусто је. Кроз провидну бочну страну станичне кућице, оквашену ситним капљицама, што су наизменично, и малко каприциозно, једне између других цуриле надоле, удвајају се, по вертикали, светла фарова надоласећих аутомобила. Стога: више пута се превариш да ће наићи аутобус. Из повећег унутрашњег џепа капута извлачиш књигу и под слабом уличном расветом крећемо да листамо Холбајна. Ветар дува, наноси ти косу преко наочара, но, не толико да би нам било неопходно учинити напор да је склони-мо. Уосталом, на неки начин та нам замагљеност погледа одговара. *Као гојушишамо све*. Ни капљице са стакала наочари нисмо били марили, севши на рупичасту металну клупицу, да обришемо. Читаш катрен по катрен. Разгледаш, чкиљећи, Холбајнове гравире изоштрене гротеске о неизбежности смрти.

С друге стране улице помаљају се груби гласови. Неколицина малко агресивних. Твојих година или нешто млађи. Застају испред затвореног маркета надомак станице за линије у супротном смеру. Мало се скупимо целим телом, промешкољимо под кошуљом – увучеш се још дубље у свој капут и наставиш да читаш. Као да си желео да нас удубљеност у књигу, као и коса преко наочара заштити од потенцијалних погледа с друге стране улице. Но, пада ти на памет да би могло испасти и обратно: да би младићи попут њих, баш стога што смо уроњени у читање, могли кренути да те провоцирају. Осећаш као да се баш нама смеју – а смеју се обесно; донекле претеће; помишљаш да би нам могли чак добацити нешто. И раније нам се каткад то дешавало.

Савијеш се још више. Још пунији нам прамен косе пада преко очију и наочара, али ти га остављаш да виси, да нам делимице заклања поглед, зато што *имамо неујодан осећај* да када бисмо подигли руку и склонили прамен с очију – да бисмо тиме покренули неки низ догађаја који је опасан.

Погледа си прикованог за стихове.

Држиш се њих.

Тамо смо сигурни. У стиховима о смрти. Што си припијенији уз њих, мислиш – мања је могућност да ће нам се нешто десити.

Ускоро издалека приметиш једног другог, нешто старијег младића у црном како се приближава нашој станици. Приметио си га крајичком ока још када је прелазео улицу на оближњем пешачком прелазу. Скрећеш поглед сад и настављаш да читаш, хотећи да нас ни он, у мери у којој је тако нешто могуће, не примети; или бар да оста-

не непримећено да си ти уочио њега. Неки трен касније ипак подижеш главу – младић се већ био приближио – да бисмо одмах потом наново усукали свој поглед у катрене, и онда дуго, дуго читали и посматрали графике (уз нешто интензивиранији срчани рад), а када си сасвим другим поводом отргао поглед од књиге, опет се преваривши да наилази аутобус: схваташ да *црни, косо иза нас, седе на жардињерама*. Правио си се да га нисмо видели. Рекао самом себи – истовремено се чудећи тој својој потреби – да није ништа страшно што он седе тамо. Опет *Плес смрти*. Но: зар себи у датим околностима дотичном лектиром управо не отежаваш. Али наставио си да читаш. О смрти. Мотрећи помно Смрт у лику костура како се уткала на нов и увек изнова луцидан начин у сваку слику, без обзира да ли слика представља трговца, шваљу, краља, шкртицу или папу.

Утом стиже ноћни превоз. Таквом брзином је прилазило станици да смо на трен резигнирано помислили да се возило уопште неће зауставити, што би значило да би морао чекати још читавих сат времена, будући да нерадо дајеш новац на такси; ниси био ни сасвим сигуран, у том метежу, да је линија права.

Али улазимо у аутобус: дословно утрчаваш у њега на средња врата. Ускачемо: и већ на путу до седишта – косо од улаза – затетураш се, занесе нас ипак пренагло кретање тог масивног возила. У аутобусу нема пуно људи. У другом делу. Неколицина. И не галаме тако пуно. *Но ипак, он се уздржава од осврћања*. За неколико минута ћу помислити да су дечаци убрзо и изашли, вероватно већ на следећој станици, јер си престао да обрађаш пажњу на њих а да то нисмо ни приметили. Испред њега, са супротне стране, један за другим, два човека. Дobar део пута, чинило ми се да су приближно исте старости, да су обојица зашли у године; да бих тек касније увидео да је један од њих тек нешто старији од нас; онај спреда. Прилази ти кондуктер – појава која нам је одмах привукла пажњу. Нешто млађи од тебе. Кондуктер је иначе стајао десно од возача, одмах до ветробрана, налакћен, ослоњен о шипке крај предњих врата, и нешто је возачу жустро говорио. Толико да је левом руком млатараво, *испичући шиме нејрекидно свој емоџивни сџав о ономе шџо изриче*, стицали смо такав утисак. Колико се могло чути с половине аутобуса, иначе доста бучног мотора: препричавао је неки догађај у којем је и сâм учествовао, бурно наглашавајући да је једино он тада и тамо био у праву, уткивајући неуморно своју интерпретацију приповеданог догађаја у сваку боговетну реч, и захтевајући, при том, од возача да се сложи у свему с њим, али на неки первертиран начин, тако да је испадало да иако инсистира на потпуном потврђивању свега, истовремено сматра да се свеколико то одобравање, у бити, подразумева. И издалека је сва та глума изгледала малко смешно, само као некакав сувишак, тупави привезак, иако не сасвим безопасан, ма колико она била занимљива (мада, истина, јефтина) забава за једног пасионираног посматрача, каквим себе сматрамо. И ми смо се питали, меркајући и одмеравајући све то са нашег седишта, чему сва та агресивност и како то да су људи око тебе тако агресивни: као да су сви, баш сви без изузетка тајни уживаоци стероида.

Но, иако се и кондуктер морао придржавати за помоћне држалке, прилазећи нам, иако се и он морао помагати придржавањем за наслоне седишта и усправне шипке, дотични је ходао знатно спретније, дужим, смелијим и нешто прорачунатијим, искуснијим

корацима. Здепаст је био, широких рамена, и изгледало је као да ће бити нељубазан, један од оних без „изволите!“, „хвала“ људи, па ипак, када ти је пришао да наплати карту, био је *сасвим љубазно* љубазан. Чак је изрекао и те две речи.

Добивши карту и кусур осетили смо неко мало олакшање. Карту си покушао да откуцаш из седећег положаја, осврћући се и истежући руку у намери да карту убациш у апарат који је стајао на шипки надомак наслона нашег седишта; али иако си уз немали напор некако успео увући карту у прорез на горњој страни апарата, и поред вишекратног покретања механизма надолу, нисмо успели карту да откуцамо. *Нешто није радило иако је механизам изнутра штојекао при сваком повлачењу надолу*. Одустао си. На твојој карти, иако је била плаћена, неће бити рупица на апликацији бројчаника. Ставио си је у џеп и помислио да ћеш, уколико наиђе контрола, једноставно демонстрирати да је апарат у квару. „Па што ниси ишао на предњи или задњи?“ – „Хтео сам да наставим с читањем.“ И онда бисмо глуматали некаквог књишког мољца, те их тако навели да дигну руке и оставе те на миру: јер нас, тобоже, као индивидуу (у том друштву) и не треба озбиљно схватати. Џеп те сети Холбајна и ти поново вадиш књигу из капута. Док прелиставаш до места где си стао – и настављаш с читањем – кондуктер доспева до возача и продужава своју причу, млатарајући рукама, како и не гледајући у њега примећујеш, једнако насилно.

Међутим, књигу нисмо могли држати обема рукама – једном си се морао придржавати за наслон празног седишта пред нама, јер возач је лудачки возио и аутобус се њихао с једне стране на другу, заносио се у кривинама, скоро сасвим празан ноћни аутобус готово је летео док је ишао низбрдо још већом брзином, а ти си настављао да читаш о смрти и да, колико је то могуће, посматраш, у твом видном пољу услед турбуленције размазане графике, напрежући се. – И почињао си да помишљаш да је она мисао-жеља о томе да нас Софија позове да преспавамо код ње, све оно одлагање поласка натраг, у ствари, само предосећај, може бити, предосећај, чак и та књига коју си добио на поклон, тај иронични поклон, па и само наше губљење у вертикали мрака ходника деветоспратнице тиме добија ново значење, употпуњује се, заокружује у једну мисао, један посве јасан страх који образлаже сва та претходна твоја напирлитана треперења, која су те чудила, јер нисмо били тако плашљиви, бар не последњих десетак, петнаестак година, слободно смо се иначе кретали градом, и ноћу, без освртања; раније: да – али то су биле године када си се подједнако плашио и полиције и локалних криминалаца и обичних људи који, понекад, полуде и, понекад, у том лудилу почну да пуцају из пиштоља донетих с ратишта, које, ето, понекад, сигурности ради, носе са собом. Помишљали смо – речју – да је *што нешто* можда управо смрт у аутобусу. Можда ће се возило једноставно претурити. Ништа друго. Сложеније. Обично слагање вектора. У тој слици, помишљамо још о томе да ли би се могла, након несреће, пронаћи књига коју си читао – жеља да бисмо макар избором лектире оставили некакав траг, осмислили своју смрт. (Иако поклоњена, посвета на књизи је изостајала.) Али аутобус би вероватно горео, визуализираш, те би и књига изгорела, тако да, у необлаженој драматичности, осећаш колико би била велика штета што би се услед дејства одређених физичких закона избрисала таква чудесна чињеница, такво изврсно поклапање: да смо пред саму смрт читали о смрти и активно мислили о њој, што би се онда могло схватити – уз

нешто претеривања – филозофском припремом за смрт, не само некаквом бедном прекогницијом.

Па ипак, листајући и разгледајући изнова целу књижицу, то дивно тројезично издање, све више се прибојаваш те кобне аналогije, коју доживљавамо, и помишљаш да можда управо активним мишљењем о смрти чинимо да је она више могућа, призивамо је. – Али били смо прилично уморни, и доста већ утучени од немале количине непријатних сензација и емоција након изласка из Софијиног стана, те се ниси могао, односно, желео одупрети се, одупирати се било чему.

Улагати било какав напор у било шта.

Најпре си се полако и неприметно почео препуштати ситуацији да би за трен ока, посве неочекивано, исплутало из нас једно јасно „нека“. Једно „па шта“. Нека буде и смрт. Шта. Провалила је нека врста изненадне помирености, нека врста сасвим мирног препуштања себе у руке случаја. *Нека ја љуља у свом наручју тај ојасни случај и нек чини с њим шћа му је воља.* – И одједном преплављује те тај осећај, издиже нам стомак као мехур. И ми почињемо готово стремити могућем несрећном случају, подавати му се чак смело, с неким облим пркосом, дуљити руке своје напред, пружати их ка њему – и то је први пут да ишта слично осећаш откако не доживљаваш своју егзистенцију у потпуној огољености појединачног, одвојитог бивања, бивања искључиво засебице, како смо живели годинама, све док ниси упознао Александру, која је сада у Берлину, која је утонула пре неколико сати у сан јер устаје рано и, пропињући се кроз берлинске новембарске магле, одлази на факултет пре него што би се уопште разданило до краја. Први пут се окрећемо смрти откако себе осећаш унутар те блискости која је већ две године опстајала упркос даљини, блискости напоскон пронађене, унутар које си, када би се пришуњала идеја о смрти могао снатрити једино о смрти удвоје – као претходног лета на Мљету када вас је последњег дана летовања возио својим распаднутим белим голфом на пристаниште да бисте стигли на трајект, човек код којег сте били одсели, неуравнотежен ратни ветеран, на тужно очигледан начин видело се, човек сасвим прозукао, нервчик који је увек кад бисте га срели тих дана, јер је живео у истој кући где је био и ваш апартманчић, заударо на ракију, мало говорио, а и тад мрзовољно мрмљао себи нешто у браду, искоса гледао, неспретно потискивао анимозитет неуспело глумећи гостопримљивог домаћина, утежући се у мидер љубазности свог положаја наметнутог сиромаштвом, тешким острвским сиромаштвом, и управо острвски острвљено је возио тај јадни човек расклиман, разглављен голф, секући кривине, јер сте каснили. Трајект је требало да крене петнаест минута од тренутка када сте упаковали последњу ствар у пртљажник и заклопили га, и човек је возио ненормално брзо по кривудавом путу, каткад по самој средини, додајући гас где се нипошто, по твом скромном мишљењу, не би смело. Покушавали сте да му ставите до знања да ипак има још времена, да трајект вероватно неће кренути по реду вожње, међутим, без успеха. И при свакој кривини сте, држећи се за руке, мислили да ћете слетети са гребена у то прекрасно плаво Јадранско море, блескутаво море, море прошарано сноликим одблесцима на поподневном медобојном августовском сунцу, али све време, умочени обоје у трепет и осећај дрхтураве неизвесности, и у једну једину мисао, умирујућу, благу мисао, која је обухватала све друге, срећну мисао: да

сте заједно. И јасно ти је слегао тај кадар пред очи, ауто који пада у море, све док нисте напокон стигли на пристаниште.

Помислио си чак да је можда требало већ створити један живот – па ипак ниси престао да читаш *Плес смрти*, да читаш уз примисао да читањем можда и призивамо тај плес, лупкајући у добром такту тог, рекло би се, опасног скерца. И нисмо престајали да се препуштамо оном „шта год“. „Шта год, ја сам ту, нек дође... Не могу рећи *сиреман сам*, јер није тачно да је у мени таква решеност. Ја се не прсим за плотун. Ја нежно кажем нека. То је то. Ништа више.“ Ништа није успевало да промени унутрашњи став препуштености, став летаргичног бацања у поље могућег, где је и смрт. И ти ниси налазио воље у себи да одступиш, да се пробудиш. Одскочиш.

И од њага је било њако све до њоследњеј ширена. И није нас дражио ризик, не, никакво задовољство у ризику и препуштеност случају те врсте, ничег коцкарског, иоле игривог, пре неки обао осећај, топао, малко туп по рубовима, осећај нежног препуштања. Само спонтано одашиљање сигнала да си пасивно спреман за преламање у смрт, упркос реминисценцији тог дубоког познолетњег искуства, сени јединства у тој белој мисли. И када си помислио на то, када си се сетио ње, када си био на прагу могуће гриже савести, на могућој скретници на којој бисмо се могли повући из тог хрљења коначном загрљају, растрести се и растрезнити, променити поларитет свог доживљавања ситуације у којој се немилице налазимо – ниси ништа учинио, ниси се желео разбудити, ниси желео измилети из тог пригрејаног свог лежишта, већ си био доброно улегао у њега, огрезнуо у његов дубак да се не вратиш. Та слика светлуцавог мора које је коначно море за вас двоје, светлуцаво и коначно, та слика није имала снаге, није имала дејства на тебе у тој ноћи што посрће, и ишао си преко гриже савести због тога, мимо те гриже савести, ронећи под њом, мимоилазећи је као да не постоји, као да није ту, као да није дошла у правом трену као мио, добар глас; осећамо је тек као нешто узгредно иако реско, што ипак није самерљиво гломазној емоцији у коју смо зашли, запарложили се њоме без повратка. Све се утопило у блажено стање пригужене, у себе уврнуте и посукнуле радости усхићења пред отвореношћу за смрт, смрт која издваја, која те лучи из двојине, изнова и опет индивидуализује, чини нас коначно појединачним бићем, што и јесмо били све време, што јеси и даље, иако пронађен у блискости, коју ипак сада осећаш као нешто узгредно и ометајуће у срљању брзим ноћним кретањем уз Корозеову ипак досадну стопу. – *Завршио је групо чииање, враишио се на иредјовор.*

* * *

Возио си се бар петнаестак минута, урођен у то опасно читање, то преметање свега срицањем тих ипак осредњих стихова, но, када смо се већ колико-толико нашли у свом крају, чинило ти се као да ће те ипак мимоићи оно што си тако интензивно осећао као долазеће, оно што је већ било најављено, на разне начине више пута најављивано, и када је аутобус ушао у улицу на којој ћеш за три станице, грешком, изаћи, уверен да на раскрсници након треће станице та линија завија лево, а од те раскрснице треба ти до куће пешака свега десетак минута нешто убрзаног ноћног

хода – било нам је већ лакше и с новом смо се будношћу отресали сласти пређашњег снатрења, што је пратио неки вид чуђења, неверице над том садржином, која те је била тако моћно обухватила, усисала те свег у себе. Аутобус је и даље летео низ широку улицу, иако ће се ускоро почети да успиње уз немали нагиб тог бреговитог дела града, те се возач није зауставио ни на једној од прве две станице јер, нити је кога било напољу под надстрешницама, нити је ко од свега троје-четворо путника из аутобуса устао са седишта и пришао вратима, као што се уосталом више пута десило на путу од деветоспратнице до те улице, а што је очито овом врашком возачу на ноћној линији одговарало, јер би се иначе насилно заустављао његов ток, прекидао његов паклени ритам.

Стога, умали смо на време, одмах након друге станице у тој улици, како бисмо, виђени у четвртостом унутрашњем ретровизору, назначили довољно јасно од наших очију све време кабином закривеном возачу да мора ипак стати и испустити те из те захуктале ноћне машине. Аутобус се нагло, без прелаза, из пуне брзине у којој је био, зауставио на тој стрмини; врата су се широм отворила уз дрзак тресак, као да ће наредити „излази!“, и омамљеним кораком, заносећи се, ступио си на тле; и колена нам је умало поклекло већ при следећем кораку када је аутобус био кренуо даље.

И само што си био на трен на сигурном, на копну, и требало је само ићи том улицом мало нагоре, па потом надоле три блока, па онда скренути лево, и само трен пошто си увидео да си био у заблуди да на тој првој раскрсници свега сто метара даље од нас аутобус не скреће улево, него наставља право, што је значило да си комотно могао изаћи на следећој станици и онда пешачити дужину свега једног блока; само што смо видели како то помахнитало возило градског превоза нестаје у даљини, церећи нам се велоциферски фаровима с леђне стране, и коракнули свега два-три корака, изашли из стајалишта и кренули тротоаром горе – прилазе ти, ходајући на неки необичан начин, две фигуре. И већ с првим речима којима ти се обраћа један од њих двојице, „Еј, извини, могу нешто да те питам“, ми схватамо, осећамо целим својим бићем да нам је то копно, којег си се напокон био докопао, намах измакнуто; да је исхлупело, ишчилело, нестало, јер си опкољен, јер немамо куд; јер су се момци прибијали уз нас док ти је старији од њих, мада су обојица Рома били малолетни, поставио исто питање још једном, иако сам већ био одговорио потврдно, увидевши да не могу побећи и извући се тек тако, заобилазећи их.

Поновио је још једном ту реченицу, умећући једно „брате“ и пролаз нагоре био је одједном сасвим препречен.

Иако је један део нас већ јасно перципирао врсту ситуације у којој си се својом необавештеношћу о линијама ГСП-а у свом новом крају обрео, један други део тебе, наивнији, још увек је желео да верује да се ипак преварио у процени те ситуације и весело је лебдео, пун очекивања, све док га реченица „Брате, кева ми је у болници, хоћеш да ми помогнеш“ (не толико садржином колико начином којим је изречена) није сасвим разуверила, свела на праву меру, претулила. „У реду“, одговорио си, „само, хајд’мо полако горе па ћемо успут.“ Предложио је то ипак тај наивни део нас или је то било неко позадинско коварство, које се послужило том наивношћу да предложи нешто што ће бити, свакако, одбијено, како би се тиме добило мало на времену, малко

разгубала новонастала ситуација и раширио тиме, еластизирао унеколико, можда, маневарски простор. Рекао си то мирним, на неки начин чак заводљивим гласом, прилично тихо, искренувши главу и показавши благо руком, тек незнатно подигнутом у лакту, на горе. Младић који ти се обратио, изгледао је као да ће сваког трена планути, био је врло нервозан, танушних живаца, видело се, иако тактички суздржан како не би прешао на отворене претње већ у првом стадију; припремао је себи простор за даље понирање у жртву, нагнут трупом ка њој, то јест, ка нама, дечкић од свега петнаестак-шеснаестак година, при том чак не ни сасвим лоше одевен, у белој мајици, а у плаво-белој пругастој његов нешто тамнопутији, нижи и вероватно мало млађи друг, који је само ћутао и укрућеношћу свог малог, патуљастог али жилавог, вижљастог тела, претио, застрашивао, чинио ситуацију још озбиљнијом.

Осврнули смо се око себе, није било никог на тој широкој, преко дана врло прометној улици.

Групица младића која је била преко пута у тренутку када си изашао из аутобуса, одмакла је толико низ улицу да се ипак не бисмо усудили да покушамо да их дозовемо; вероватно те не би ни чули услед међусобног разговора; а ми, по свему судећи, не бисмо имали другу прилику јер би те ова двојица сигурно у пар корака стигла и ућуткала; но, све да су те чули и увидели у каквој си се ситуацији обрео, да ли би то нужно значило да би истог трена, потрчали ка нама, без обзира што могу, у најмању руку, добити батине, без обзира што би нападачи могли бити наоружани. *Наравно да не.*

Оштрицу ножа нисмо видели, али си имао да видиш дршку ножа (што је лежао у кожној футроли црне боје која је обавијала чланак леве руке младића који је претио), пошто су прсти десне руке засукали рукав теget дукса на рајсфершлус који је младић носио преко мајице.

То је био одговор на наше освртање.

Пре тог показивања ножа речено ти је (упола гласа) само једно „немаш где“, силазном интонацијом, и готово умирујуће је то звучало, као да у томе није било ни трупке нападачке пакости.

„Океј, океј, ту сам, нигде не идем“, одговорио сам прилично хладно, одједном, неким чудом сабран, јер иако си се био осврнуо, ниси то био учинио на очајнички начин.

Наједном је цело наше тело било фокусирано на тачку излаза из те ситуације, није се у нама јавила храброст, од самог почетка било нам је сасвим јасно да би најпогрешнија ствар била стегнути шаку у песницу, а и никад ниси био вичан тучама; у пар потеза би те оборили на земљу, шутирали до миле воље, и узели нам све што имамо – не, то није била храброст што се јавило у теби, и што је структурирало целокупну нашу појаву, растрезнивши те до краја, усправивши наше тело до краја, давши гипкост твојим вербалним способностима, потребну пуноћу нашем гласу, одсуство страха на изразу твог лица: била је то нека потмула прибраност која је сигурно била своје сокове црпела из онога што си доживео у погледу односа према смрти, возећи се с Холбајном у рукама у аутобусу с манијаком за управљачем. „Брате, видим да си добар дечко, немој да ме тераш да употребим *оно*.“

Младићев тон се непрекидно мењао, напречац на половини реченице, од готово благог до агресивног, претећег и обратно.

Као за неки последњи изглед који би нам помогао да се спасемо, ухватио си се за оно „добар дечко“, назрео некакву искреност у тим речима, некакву позадину на којој би се могао одиграти додир између тебе и нападача, који би у погодном тренутку искористио у сврху преокрета ситуације у нашу корист; искреност, јер откуд заиста сад то „добар дечко“. Није ли се кроз ту синтагму провукла нека слабост тог, вероватно услед недостатка дејства неке супстанце на коју ће се утрошити током ноћи придобијена свота, нервозног, растрзаног па примиреног, сапетог младића крупних кестењастих очију, искреност – јер су нам те две речи откриле да је нов у свему томе, непрекаљен, да се још увек малко ломи, нарочито пред погледом нападнуте особе, иако наизглед чврсто решен да истраје у томе што чини.

Осетио си да је младић мек и ровит испод те танке уличарске корице, сажалио си се на неки чудан, психолошки готово немогућ начин на тог малолетног нападача, уронио погледом у његове очи и ту је почео тај додир који је имао предност да се могао ослонити и утемељити се на нашој сад већ сасвим постигнутој и досегнутој смирености и прибраности, јер си још на самом почетку, увидевши младићеву ватреност, осетивши да је житка, да се прелама и да за тили час из њега може да проломи чиста, непатворена агресивност, схватио да је то једини колико-толико сигуран пут да га нечим не изазовеш на то пуко проламање, будући да се клатно у младићу не престано и, при том, врло немирно клатило. „Хоћу да ти помогнем, али немам пуно пара.“

Својим тоном и одглумљеним великодушним гестом, пре свега одсуством страха у том гесту, заслужили смо позорност обојице, затим њихово краткотрајно узмицање, чиме смо добили на времену и потврдили свој ласкави идентитет „доброг дечка“. Но, да новонасталу тишину не би прекинули они, а ми бисмо тиме изгубили и ову малу и пред њиховом снагом свакако незнатну предност, али за тебе огромну, пуну наде у позитиван исход – пожурио си с наредним потезом. Пружио си руку испред себе. „Хоћу да вам дам и даћу вам колико могу, али онда да ме пустите!“ Пикирао сам старијег очима, „Важи?“ Пружио си руку.

Тојла шака најпагача нашла се у њејовој шаци.

„Важи“, рекао је.

„Договор?“, питали смо усрдно, стављајући и другу руку преко његове.

„Договор“, рекао је.

Кренуо си руком у унутрашњи џеп капута и полако извадио новчаник. Сада је изгледало као да ти водиш ситуацију, да ми вучемо потезе; дајемо новац, губимо га, да, али задржавамо свој интегритет, и успостављамо га тиме још једном и утврђујемо. Међутим, варљиво је било све то што си градуално стицао последњих десетина секунди и изгубио си висину на којој смо се нашли за тили час, једним јединим потезом.

Извадивши новчаник и расклопивши га, кренуо си прстима да премећеш по преградама како би извукао новчаницу од двеста динара, колико си планирао, за ову прилику, да издвојиш, али незгода је била што се нижи младић сваког часа, као омамљен кожном стварчицом која се нашла пред његовим очима, стао да нагиње напред као да ће загнури у новчаник.

Окретали смо новчаник ка себи, искретали, колико год је то било могуће, јер, у неку руку, знали смо да имамо право да то чинимо, ма како било оно крхко, јер договорили сте се да им ти *dash* новац, не да ти они новац узму, насилно; био си се борио свим расположивим силама за то и најгоре би се било десило, извесно је, да је младић у пругастој мајици заиста добро видео садржину нашег новчаника, будући да смо неки дан раније примили плату и подигли, из разлога који се не морају обелоданити овом приликом, немалу своту с рачуна. *Али и без ѿоѿа, ѿрошао је лоше.* Када смо извадили новчаницу од двеста динара и пружили је испред себе, младић с ножем је – видевши да је то *само* двеста динара – праснуо.

Напокон је експлодирало у њему оно што је задржавао у себи од почетка. Бесно је бацио новчаницу. Бесно закорачио лево, па десно, што нам није могло личити ни на шта друго до на *вехеменѿан ход човека ван себе*, и дрекнуо, уколико се то тако може рећи, квинтом разјареног чуђења, разуларене неверице: „Двеста динара?!“ Исколачио је очи: „Двеста динара!!!... То се не оставља ни у цркви...“

Будући да је ситуација сад стварно кренула да ескалира, изгледа преко граница чак онога на шта су они сами били по договору спремни, појављује се трећи лик, старији од њих, нешто виши.

Долази одозго.

Тек тада, видевши и трећег, ми се почињемо уистину мирити с тим да нема излаза. Међутим, дугајлија, мирним тоном, скоро као да је на твојој страни, рече: „У чему је проблем?“ Најмлађи се у међувремену сагнуо и подигао палу новчаницу.

Сада насѿа нова еѿаѿа. Доласком нове особе, мења се и тон, и начин, стил преговарања. Високи само рече: „Дај нам хиљадарку и пуштамо те.“ Изговорена реченица звучала је као да је изречена у некој далеко мирнијој ситуацији од оне у којој смо се нашли.

Новчаник нам је био остао у десној руци и сада га је требало подићи а да се опет не деси нешто непредвиђено. Издижући га до висине груди, полако узмичеш, међутим, тиме не успеваш пуно постићи јер нас сва тројица потискују, и у ствари, прибијају уз један излог. Но, ипак успевам да се позиционирам тако да стојим не сасвим затворен у њихов круг; успеваш да одржиш тај круг отвореним тако да смо ми горе, а они доле. Али: новчаник ти се развуче док смо га отварали.

Кренули смо да вадимо новчаницу, међутим, најмлађи је хтео по сваку цену дохватити се новчаника – ти си се пак измакао и дечко успеде да ухвати само мрежицу са картицама, која се поцепала и паде доле, уједно с новчаницом од двеста динара која случајно утом испале. *То изазва ѿомеѿњу.*

Раздражила их је помисао да ћеш се ти сад савити да купиш картице, па хтевши да осигурају претпостављену нашу намеру, стадоше да кевћу „сагни се, сагни се“ и „дохвати то“. Но, ми искористисмо метеж да се мало изместимо и готово истовремено извадисмо једну хиљадарку из новчаника. Брзо је пружиш најстаријем, овај ти је истрже из руке и рече ортацима истим оним мирним гласом: „палимо“; први преговарач се окрену и рече, слежући раменима, „извини, брате“ и замаче; а најмлађи, у заостатку, још се саже да дохвати и ону двестодинарку, и, будући већ у ставу старт, потрча за њима.

Једва један̄уш̄ био је сам. Облак који је сипио кишицу испред Софијине зграде допрамињао се у међувремену до нашег дела града и већ неколико минута, још док је трајало све, прскутао ситне капљице.

Када си се сагнуо да подигнеш истргнути део новчаника, пала ти је и књига на већ влажну бордо решетку за вентилацију пред излогом уз који је требало да будемо прибијени. Нисмо добили ниједну песницу, лакши смо за хиљаду и четиристо динара, и жив си. *Покушавао је да се њресабере.* Стајао си један дуг трен у месту, подигавши *Плес смр̄ти*, изгубљен.

Намах, оставши без оног у односу на шта се треба одупирати интелигенцијом, опрезом, хипертрофираном прибраношћу, оставши без тог ослонца на који си се био свикао, који је изоштравао све наше мисли и перцепције – осетио си се сасвим нестабилним и отупелим. Међутим, само нас је за тренуће ока држало то стање у пуном интензитету затвореним у себе, јер се већ следећег трена отргнусмо од њега, разбудивши се и схвативши да још увек, заправо, стојиш на истом оном месту где се све то догодило. Помакао си се одатле кретњом која би могла имати нечег сујеверног у себи.

Кренуо је њоре ка раскрсници. И прешао си улицу не сачекавши зелено светло за пешаке, наставио следећим блоком, узбрдо, споро се помаљајући а мислећи да журиш. – И још неко време нам је било потребно да искристалишемо оно што ти се управо десило, да *доведемо до њојма њредме̄ш̄ свој малоњређашње̄и, више не̄о бурно̄и искуш̄тва* и кажемо себи с неком луцидном неверицом:

„Дакле, ја сам опљачкан.“

У бӣши – промрмљао си те речи.

Па иако нам је већ у том трену почињало постајати врло чудним да нам је било потребно два-три минута хода по тој неодређеној кишици и неко неодређено време стајања, безразложног остајања на лицу места да бисмо уопште прозборили тих неколико речи, оно што те је одмах потом затекло, чак запрепастило, јесте осећај да је сама та потреба за вербализацијом заправо малко сумњива. Јер да ли је заиста неопходно рећи, изрећи оно што ти се догодило, именовати то да би ти уопште дошло до свести, упркос томе што смо *ми и само ми* били тамо, изложени свему томе, били у самом средишту тог догађаја, доживљавали све тако напетом – нарочито након виђене дршке ножа – да напетије не бисмо могли.

Освртао си се неколико пута како би се уверио да се нису вратили. Да нас не прате. Али ипак си знао да су завршили с тобом.

И тек након неколико минута, почињеш да схваташ да би у датим околностима било најнормалније и најприродније назвати полицију. Међутим, не осећамо непомредно тај порив као твој. Те убеђивање себе да ипак обавестиш надлежне органе долази накнадно, тек као некаква реакција на помисао шта би значило учинити супротно: допустити да се неком другом деси оно што се теби управо десило. – Али, ето, тај се немио догађај управо окончао и сваки је даљи потез сувишан, него треба, лепо, отићи кући у немости. И бити захвалан случају. Стицају околности. Отићи кући и пити

воду. При чему би та тишина, то одустајање од пријављивања полицији – требало да буде одраз извесне захвалности.

Јер енергија је већ размењена.

Затворило се.

И ти си ипак добро прошао у свему томе.

Зашто бисмо сада настављали.

Отварали нову серију размене.

Да, осетио си то. Да нећеш окретањем чувеног двоцифреног телефонског броја: да нећеш тиме повредити неку целину. Нарушити је. Окрњити. Целину која се извајала сама од себе. Која се сада затворила. И зашто би сад требало да пенетрира у њу нека туђа, вањска сила. Апстрактна.

Поштеђен си.

Зар то није нешто на чему би човек могао бити захвалан. Јер. *Били су добри према њему*. Узели нам само новац. Све је прошло у најбољем реду. Само уз малену претњу. А шта је то. Мала та претња. Претња и новац. Ништа више од тога. Никакав физички контакт. А ти свакако не би да помињеш ситнице. И безначајне материјалне штете каква је рецимо поцепан новчаник. *Та, кућиће нов*. – Јер то је између тебе и њих. Шта има држава с тим. Само ћемо изгубити много времена. Дајући изјаве. Чему изјаве.

Треба ми одухе само.

Али онда је у њему прорадио грађанин. Осетио си чак неку свечаност те дужности, грађанске дужности. Обавестити органе! Ми смо схватили да ти сад *имаш јуно право* да пријавиш тај случај. Осетио си се чак позваним. Секундарно је, тобоже, што се све то нама десило. Ти си, у одређеном смислу, био само сведок тог разбојништва. Јеси био и учесник, међутим, пасиван актер, пацијенс, жртва. Али она инстанца у нама која је свесна да се нешто доживљава када се доживљава – управо она је сведок тог злочина!

И све то стога што ти никад ниси желео живети у таквом свету, јер остављање свега што се десило иза леђа полицији, то би била потпуна негација свега што је цивилизацијско: молићемо лепо.

Но, истог тог трена осетио си колико је у теби неповерења према полицији, према држави. И то према тој полицији и тој држави, односно, тој полицији у тој држави. А у ствари, тој држави у тој полицији. *То ја је зајрејасило*. Тек из тог двоумљења схватили смо колико немамо поуздања у државни апарат на који би појединац у ситуацијама када је угрожен требало да може да се ослони. Но, то није ништа ново. Био је то траг деведесетих у нама. Тада су полицајци уливали страх. Па и мало касније. Када би се враћали са Косова, неуравнотежени, те би онда искаљивали свој бес на недужнима, урлајући беспошtedно на оне који то не заслужују, каткад и претећи, што се и нама једном десило.

И ниси могао да се не зајишаш (готово запењене интроспекције): „Није ли десет година довољно времена да се регенерише у појединцу осећај сигурности бивања у једној држави: није ли читава једна деценија период довољно дуг да би се могли, чак сами од себе, реконструисати они делови личности који су били најпре пригњечени, па прегажени, све оне силне, увек изнова и изненада ометајуће удолице, улегнућа која

нас тако тужно паралишу у нашим свакодневним животима, чак у нашим најприватнијим сферама“. Схвативши да се тај процес није успео окончати (а можда ни принципијелно и ваљано зачети) током читавог тог немалог периода, били смо ни мање ни више него пренеражени – и то у највећем могућем степену!!! Препознавши да је све то тако подземно у нама, неверица нас је зачела хватати. Десет је година ипак одвећ кратак исечак времена да би се вратило у првобитан положај све оно што је било пресавијено, угнуто, улубљено под бившим режимом, нарочито уколико сте имали уживати у његовим дражима током својих формативних годинаца. Полицајац је онај који је осيون. Који ликује уочи ли ужас у твојим очима.

* * *

Дошавши кући, осећали смо се заглашено, пијано, али не од вина, већ од свега што ти се десило.

Као да нисмо имали равнотеже, у ходу си се заносио, не баш приметно, али нисмо били сасвим стабилни. Као да нам је агресивношћу испољеном према нама – рањена аура, и помислио си „о како одвратна квазинеобарокна двадесетпрвековна слика, али, да, то је најпрецизније: моја аура крвари“. Тада, на лицу места, осећао си се сасвим безбедним у њој, тад нас је штитила, али њену цвилеж слутио си касније, назрео њену бол накнадно, тек дошавши кући, оставши, након свега, сâм са собом.

Требала нам је вода. Била је то паклена жеђ. Бити жртва значи поред осталог и дехидрирати. Требало нам је и нешто топло. *Глаган је али неће га јеге.*

Оданак ти само треба.

Засѝао је ѝоѝом и ѝуѝо сѝавао. У седам си се пробудио. Отишао до тоалета. Пио воду.

Поново си заспао. Нешто те је опседало. Нека неминовност. Нисмо могли касније сетити се шта. (Некакве плерезе, ваљда.) (И неки хртови.) Али се враћало; упорно враћало. Отрзало те од сна више пута, узастопно, а ти си настављао.

Будиш се следећи пут у једанаест сати. Осећаш да више нећемо моћи да заспимо. Једва се до купатила довлачиш. Тамо стојиш дуго крај масивног лавабоа, погнут.

Одједном се – и даље, напетих, стегнутих рамена и лопатица – тргнеш. Десном руком прођеш кроз косу, затежући је. Гладиш је и покушаваш да смириш један прамен.

Опет се тргнеш. Опет обема рукама прођеш кроз косу. Врло нервозно. Још један дуг поглед у огледало. Фронтално. Фиксирање несигурним погледом.

„Твоје лице није твоје. Могло је бити и лице неког другог.“

Хладан израз. Трудиш се да гледаш себе искоса.

Изашавши из купатила, хтео си да одеш до дневне собе. Да отвориш прозоре, да размакнеш завесе. Међутим, зауставио си се крај прозора што смо га отворили одмах по устајању из кревета.

Намамљен свежим ваздухом.

Он избаци руке ван, кроз дрвени, расѝочени, некад вероваѝно бели раѝасѝов. Удахнеш ваздух, свеж, мирисан, оштар, ваздух. Додирнеш се, ганут њиме, надланицом, још малко влажне руке, о чело.

Истодобност тог меко-хладног додира руке о чело, и запахнутости дахом одмаклог јутра – мало нас разбистри. Али ипак, одмах потом, све ти се опет смути.

Два минута касније, сагнеш се крај прозора да подигнеш упаљач који нам је пао синоћ пре но што си кренуо код Софије. Прамен хладног ваздуха продре ти, наједном, кроз широк рукав мајице. Запалаца под непцем пазуха. И склизну, сукну, бочно низ труп. Превијајући се, таласаво, преко ребара. Сваког понаособ.

Кожа ти се најежи од тога.

Затвараш.

Додир прозорског стакла пак прија нашем челу. – И ти остајеш још дуго у том положају. Но, осећаш се сломљеним. Ужасно сломљеним. У телу. Свуда. Сломљеним. Као што ћеш се једнако осећати и непрегледан низ јутара што следе. Јер нечему у теби било је већ кристално јасно – да кредит за стан више није једини кредит који имаш да отплаћујеш.